

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2021

Yunus KAPLAN

Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi/Türkiye
yunuskaplan80@gmail.com.

<https://orcid.org/0000-0002-2421-253X>

Muhlisî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi

Muhlisi's Poetic Explanation of Forty Hadith

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 14.02.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 09.03.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2021

Atıf/Citation

Kaplan, Yunus (2021). Muhlisî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (1), s. 171-194. DOI: 10.34083/akaded.880160.

Kaplan, Yunus (2021). Muhlisi's Poetic Explanation of Forty Hadith. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (1), p. 171-194. DOI: 10.34083/akaded.880160.

<https://doi.org/10.34083/akaded.880160>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Klasik Türk edebiyatında farklı konular üzerine yazılmış manzum veya mensur şekillerde karşımıza çıkan birçok edebî tür bulunmaktadır. Peygamberimizin sahabeye yol göstermek amacıyla söylediği sözlerden oluşan hadisleri merkezine alan kırk hadis tercümeleri de dinî muhtevalı edebî türlerden biridir. İlk örnekleri Arap ve Fars edebiyatlarında görülen ve erbaûn hadîs, çihil hadîs olarak adlandırılan kırk hadislerin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri mensur olarak kaleme alınmıştır. Ancak zamanla manzum veya manzum-mensur şekillere de evrilmiş ve birçok şair tarafından rağbet görmüştür.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalar neticesinde seksen civarında manzum örneği tespit edilen bu türde eser kaleme alan şairlerden biri de şimdilik mahlası dışında hayatı hakkında elde herhangi bir bilgi bulunmayan Muhlisî'dir. Şair, *Kırk Hadis Tercümesi*'ne mensur-manzum karışık bir mukaddime ile başlamış ve seçmiş olduğu kırk adet hadisi, ikişer beyitlik kıt'alar hâlinde sade bir dil ve samimi bir üslupla Türkçeye tercüme etmiştir. Bu çalışmada Muhlisî'nin manzum *Kırk Hadis Tercümesi*'nin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve eserin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Muhlisî, Manzum Kırk Hadis Tercümesi.

Abstract

There are many literary genres written on different subjects in classical Turkish literature which come up in verse or prosaic forms. Translations of an-nawawi's forty hadiths that focus on hadiths consisting of words of our Prophet that he said to lead his companions are among the literary genres with religious content. The first examples of forty hadiths, the first examples of which are seen in Arabic and Persian literatures and which are called "prophetic hadiths" and "çihil hadiths", were written as prose in Turkish literature. However, they have evolved into verse or verse-prosaic forms in time and were much sought after by many poets.

As a result of the studies conducted so far, it is found that Muhlisî is one of the poets who wrote about eighty verse examples and there is no information about his life except for his pseudonym. The poet started the Translation of Forty Hadith with an introduction mixed with prose and verse and translated the forty hadiths he chose into Turkish in a plain language and as quatrains of two by two couplets. This study focuses on the form and content features of Muhlisî's verse forty hadiths translation, and the translated text is included.

Keywords: Classical Turkish literature, Muhlisî, Poetic Explanation of Forty Hadith.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı hayat bulduğu toplum olan Osmanlı'nın benimsemiş olduğu İslâmiyet'in insan ve toplum hayatına akseden birçok unsurundan istifade ederek gelişip zenginleşen bir edebî gelenektir. Bu geleneğin iyi bir temsilcisi olan ve mensubu oldukları Osmanlı toplumunun sahip olduğu edebî ve kültürel malzemeyi çok iyi değerlendirip eserlerine renk ve zenginlik katarak her daim özgünlüğü yakalamanın gayreti içerisinde olan divan şairleri için İslâmiyet'in temel öğretileri ve bu dinin tebliğcisi olan Hz. Peygamber ve onun sahip olduğu özellikler her zaman ilham kaynağı olmuştur. Temelini inandıkları hak dinin en güzel temsilcisi olan Hz. Peygamber'e olan sevginin oluşturduğu bu ilham kaynağı, beyitlerle sınırlı kalmayarak zamanla sadece Hz. Peygamber'in nübüvveti, göstermiş olduğu mucizeleri, sahip olduğu fiziki ve ahlâkî özellikleri ile Müslümanlara rehberlik eden örnek hayat tarzı gibi birçok özelliğini müstakil bir eserde tavsif eden bazı edebî türler teşekkül etmiştir. Siyer-i nebî, mevlid, na't, mu'cizâtü'n-nebî, evsâfü'n-nebî, hicretnâme/hicretü'n-nebî, esmâ-ı nebî, mi'râciyye/mi'râcnâme, hilye, kısas-ı enbiyâ ve gazavât-ı Resûlullâh gibi türlerden (Yılmaz, 2012: 145-312) biri de kırk hadislerdir.

Arapçada *erba'ün hadîs*, Farsçada *çihil hadîs*, Türkçede ise *kırk hadis* diye anılan bu tür, milâdî 8. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili derleme faaliyetlerinin temeli “Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir” mealindeki zayıf bir hadise dayanmaktadır (Kandemir, 2002: 467). Bu konu çerçevesinde faaliyet gösteren müellif ya da mütercimler eserlerini Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olma, hayır dua ve rahmetle yâd edilme, Hz. Peygamber'in ruhaniyetine tevessül, sıkıntıları unutmama, faydasız geçen zamanı değerlendirme, dine ve Müslüman halka hizmet etme, hadis ilminin edebiyatta sahip olduğu farklı özellikleri ortaya koyma, hadis ilminde veya edebiyatta bilgili olduğunu gösterme, dost veya talebe ricasını yerine getirme, yönetici tabakaya takdim etme ve iltifata nail olma gibi çeşitli sâiklerle vücuda getirmişlerdir (Karahan, 1954: 18-24).

İlk örnekleri basit derlemeler hâlinde ortaya çıkan kırk hadisler bir yönüyle dinî, diğer yönüyle edebî, ahlâkî ve içtimaî özelliklere sahip olduğu için zamanla siyer, mevlid, hilye gibi İslâmî edebiyatların temel türlerinden biri hâline gelmiştir. Arap edebiyatında ilk örneği Abdullah b. Mübarek'in *Erba'ün Hadîs*'inde olduğu gibi uzun süre mensur olarak kaleme alınmış, Fars ve Türk edebiyatlarında önce nazım-nesir karışık telif edilmiş sonraları ise tamamen manzum şekillere sahip kırk hadisler ortaya çıkmıştır (Karahan, 2002: 470).

Arap edebiyatında mahiyeti hakkında bilgi bulunmayan ilk kırk hadis örneği olan Abdullah b. Mübarek'in eserinden sonra Muhammed b. Eslem et-Tûsî *el-Erba'ün*'ununu bablara göre tasnif etmiş, daha sonra Hasan b. Süfyân, Âcurrî, İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî, Dârekutnî, Hâkim en-Nisâbûrî, Mâlinî, Ebû Nuaym el-İsfahânî, İsmâil b. Abdurrahman es-Sâbûnî, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Ebû Tâhir es-Silefî,

Münzirî, Nevevî ve İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimler de bu geleneği devam ettirmiştir (Kandemir 2002: 467-68).¹ Hemen hepsi mensur kaleme alınan bu Arapça kırk hadisler içinde Nevevî'nin (öl. 676/1277) kırk hadisi, bu türdeki en meşhur eserlerden biri olmuş ve birçok Türk müellif ve mütercim tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

İran edebiyatında ise ilk kırk hadis Muhammed b. Muhammed b. Ali al-Farâvî tarafından 1107 yılında kaleme alınmıştır. Daha sonra birçok müellif tarafından aynı konu işlenmiş olsa da bunlar içinde hem Fars hem de Türk edebiyatına mensup müellifler üzerinde en çok müessir olan Molla Câmi'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erbâ'in*'i olmuştur (Karahan, 1954: 93-100). Hatta Câmi'nin tesiriyle divan edebiyatına intikal eden kırk hadis telif geleneği şairler tarafından o denli benimsenmiştir ki kırk hadis manzumeleri için müstakil vezinler ihdas edilmiş ve müellif kısmına isimler yerine mahlaslar yazılmıştır. Her Türk şairi imkân buldukça kırk hadis tertiplemeyi adeta bir vazife haline getirmiş; hatta bazıları için erbaîn türü eserler, divanların ayrılmaz parçası hâline gelmiştir (Yıldız, 2013: 417-18).

Kırk hadis türü üzerinde ilk toplu ve şümüllü çalışmayı yapan Abdulkadir Karahan, bu türün Türk edebiyatındaki ilk örneğinin Kerderli Mahmud b. Ali tarafından 759/1358 yılında kaleme alınan ve her biri on hadis ile dört babdan müteşekkil *Nehcül-Ferâdis* adlı mensur eserin olabileceği tahmininde bulunmuştur (Karahan, 2002: 471). Abdülbaki Gölpinarlı'nın 1936 tarihinde yayımladığı *Yunus Emre* adlı çalışmasında Hacı Bektaş'a ait *Hadîs-i Erbaîn Şerhi*'nin bir nüshasını gördüğünü bahsettiğini kaydeden Nurgül Özcan, nerede olduğu meçhul olan bu eserle birlikte Hacı Bektaş'ın bir başka kayıp eseri olan *Fatiha Tefsiri*'nin nüshasını British Museum Kütüphanesinde tespit ederek yayımlamıştır (Özcan, 2010). Bu durumda kırk hadis türünün Türk edebiyatındaki ilk örneğinin şimdilik Hacı Bektaş'ın bu eseri olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Türk edebiyatında ilk örnekleri mensur olarak karşımıza çıkan kırk hadisler zamanla manzum veya manzum-mensur şekillere evrilmiş ve birçok şair tarafından da rağbet görmüştür. Türk edebiyatında Molla Câmi'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn*'inin Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Rihletî, Şirvanlı Hatiboğlu, Nâbî, Münif, Seyyid İbrahim, Müfid ve Zühdî gibi şairler tarafından Türkçeye manzum olarak tercüme edilmesi (Sevgi, 1999: 4-23) bu etkinin derecesini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu şairler içerisinde Molla Câmi'nin eserini nazmen Çağatay Türkçesine tercüme eden Ali Şir Nevâî'nin Türk edebiyatındaki kırk hadis yazma geleneğinde şairler üzerinde büyük etkisi olduğunu da eklemekte fayda bulunmaktadır.

¹ Arap edebiyatında kırk hadis türünün tarihi seyri ve bu türde eser kaleme alan yazarlar ve eserleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bak. Karahan, Abdülkadir (1954). *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi. 47-87.

Bu tür eserlerden bir kısmı sadece hadis metinlerini ihtiva ederken bir kısmında ise hadisler kısa ya da uzunca izah edilmiş; ayet, hadis ve çeşitli hikâyelerle desteklenmiştir. Seçme yapılırken hadislerin kısa olması, kutsi hadisler arasında yer alması, sahih olup olmaması, ezberlenme kolaylığı, noktasız harflerden meydana gelmesi, isnatlı olup olmaması, peygamberin hutbelerinde yer alıp almaması gibi vasıflarına bakılmıştır. Konu bakımından ise birçok farklı konuda olabilmekle birlikte Kur'an'ın faziletleri, İslâm'ın şartları, Hz. Muhammed'in âl ve ashâbı, tasavvuf ve tarikat, uhrevî hayat düşüncesi, ilim ve âlim, siyaset ve hukuk, cihat, toplumsal ve ahlaki hayat, bir kavim, bir bölge veya bir şehrin fazileti, tıp, mizah ve mutayebe, hüsn-i hat vs. konular ön plana çıkmış veya karışık olarak bir araya getirilmişlerdir (Karahân, 1954: 20-39).

Türk edebiyatında yüzyıllara göre farklılık göstermekle birlikte yukarıda zikredilen şairler dışında Nev'î, Gelibolulu Âlî, Fevrî, Hâkânî, Azmî, Hilâlî, Feyzî-i Kefevî, Seyyid Vehbî ve İbrahim Hanîf gibi şairler başta olmak üzere -ilk örneğinin görüldüğü 15. yüzyıldan günümüze- seksen civarında manzum kırk hadis kaleme alınmıştır.² Yeni araştırma ve incelemeler neticesinde birçok eser türünde olduğu gibi bilinmeyen eserlerin gün yüzüne çıkarılmasıyla birlikte manzum kırk hadislerin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmanın da konusunu da böyle bir araştırmaya matuf gayretlerin neticesi olarak tespit edilen ve daha önce varlığından haberdar olunmadığı için bu alandaki literatürde ismi zikredilmeyen Muhlisî mahlaslı bir şairin kaleme almış olduğu manzum kırk hadis tercümesi teşkil etmektedir.³

Muhlisî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi

1. Muhlisî Hakkında

Müellifin kimliği hakkında eserin başlığında ve mukaddime kısmında zikredilen Muhlisî mahlası dışında elde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Muhlisî, eserinde bir kez mahlasını zikretmek dışında adı, memleketi, mesleği, eserin telif tarihi ve takdim edildiği kişi gibi hayatına ışık tutarak çıkarımlarda bulunulmasına imkân sağlayacak herhangi bir ipucuna yer vermemiştir. Eserde şair hakkında herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi bu eserin kayıtlı olduğu mecmuanın mürettibi ve tertip tarihinin de meçhul oluşu bu yönde oluşabilecek bazı kanaatlere imkân tanımamaktadır. Bunun yanı sıra tezkirelerde Muhlisî mahlasını kullanan yedi şairin varlığından bahsedilmiş⁴ olsa da bu yedi şairin hayatları hakkında verilen bilgiler

² Manzum kırk hadis tercümeleri bunların müellifleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bak. İdris Söylemez, *Türk İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, Cumhuriyet Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas 2017.

³ Böyle bir eserin varlığından ilim âlemini, yakın bir zamanda yayımlamış olduğu makaleyle Güler Doğan Averbek haberdar etmiştir. Bak. Güler Doğan Averbek, Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 2020 (24), 23.

⁴ Bu şairler hakkında bk. <http://teis.yesevi.edu.tr/>

arasında manzum kırk hadis tercümesi yazmış olduklarına dair herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır. Bu durumda şair hakkında yeni bilgi ve belgeler gün yüzüne çıkana kadar kesin bir hükme varmak mümkün görünmemektedir.

2. Manzum Kırk Hadis Tercümesi

Kırk Hadis Tercümesi'nin şimdilik eldeki tek nüshası “Tercüme-i Hadîs-i Erba‘ın Li-Muhlisî Merhûm” başlığıyla Berlin Devlet Kütüphanesinde “Hs Or 869” numaralı mecmuanın 4b-7b varakları arasında kayıtlıdır. Bu Mecmua'nın içerisinde Latîfî'nin *Subhatü'l-Uşşâk'ı* ve *Evsâf-ı İstanbul'u*, Kemalpaşazade'nin *Durûb-ı Emsâl'i*, Molla Câmi'nin, *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi* gibi farklı şairlere ait Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış çeşitli eserler ve manzumeler de yer almaktadır. Mecmua'nın mürettibi/müstensihi ve tertip/istinsah tarihi belli değildir.

2.1. Şekil Özellikleri

Muhlisî'nin *Kırk Hadis Tercümesi*, mensur-manzum karışık bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddime bölümdeki manzum kısımlarda toplam 27 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerin 24'ü Farsçadır. Şair, tercüme yaptığı asıl bölümde; tercih ettiği hadislerin ravi zincirlerini ve bu hadisleri niçin tercih ettiğini belirtmeden kırk adet hadis -bu türde kaleme alınmış eserlerin kahir ekseriyetinde olduğu gibi⁵- ikişer beyitlik kıt'alar hâlinde nazmen Türkçeye tercümesini yapmıştır. Eser, aynı türde kaleme alınmış birçok eserin aksine hatime bölümünden mahrumdur.

Klasik Türk edebiyatında tanzim edilen kırk hadislerin kahir ekserinde *fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün, fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün, fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün* ve *müfte 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün* gibi aruzun kısa kalıpları tercih edilmiştir.⁶ Muhlisî de bu yaygın temayüle mütenasip bir şekilde ikişer beyitlik kıt'aların hepsini Remel bahrinin *fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün* kalıbıyla yazmıştır. Eserdeki bütün beyitlerde aruzun başarılı bir şekilde tatbik edildiği görülmektedir.

Muhlisî, manzum metinlerin vazgeçilmez ahenk unsurlarından olan kafiye ve redifi de kıt'alar üzerinde başarıyla tatbik etmiştir. Bütün kıt'alarda kafiyeli kullanım tercih edilmekle birlikte bunların bir kısmında redif de kullanılmıştır. Şairin kafiye tercihi daha çok revî ve ridf harfinden oluşan mürdef kafiye ile sadece asli kafiye harfi, yani reviden oluşan mücerred kafiyeden yanadır.

⁵ Bu meyanda kıt'alarla kaleme alınan kırk hadislere; Ali Şir Nevaî, Usûlî, Merdümü, Gelibolulu Âlî, Vâlî, Fevrî, Hilâli, Feyzî, Seyyid Vehbî ve Sehmî'nin eserleri örnek gösterilebilir. Bu tarza sahip diğer eserler için bak. İdris Söylemez, *agt.*, s. 21-22.

⁶ Bu hususta kırk hadislerin hangi vezin kalıplarıyla yazıldığına dair daha ayrıntılı bilgi için bak. İdris Söylemez, *agt.*, s. 23-27.

2.1. Dil, Üslup ve Muhteva Özellikleri

Yer yer secilerle yüklü, son derece ağır bir dil ve sanatkârane bir üslubun hâkim olduğu mukaddime bölümünde Muhlisî, kırk hadis türündeki birçok eserde olduğu gibi eseri kaleme alış amacının Hz. Peygamber'in "Kim benden ümmetime kırk hadis naklederse, o kimse âlimler zümresine yazılır, şehitlerle birlikte haşır olunur." hadisindeki müjdeye nail olmak olduğunu söyleyerek kırk adet hadisi ikişer beyitle açıklamaya çalıştığını ifade etmiştir.

Muhlisî eserin yazılış amacını teşkil eden ana bölümde, kırk adet hadisin nazmen Türkçe tercümesini vermiştir. Şair, önce hadislerin Arapça metnini vermiş, ardından ikişer beyitlik kıt'alar hâlinde bunların tercümelerini yapmıştır. Bu tercümelelerde - mukaddime bölümünün aksine- öğreticiliğin ön planda tutularak toplumsal faydanın gözetilmesinden mütevellit, sade bir dil ve samimi bir üslup kendini hissettirmektedir.

Şair bir muhatap olarak okuyucusuna nasihatamız bir edayla hitabî cümlelerle hadislerden hisseler çıkarması için telkinlerde bulunur:

*Her ki bir bî-peder yetîmi görüp
Mesh idüp başını ide şefkat*

*Her ne deñlü kıluña degse eli
‘Adedince kıla Hudâ rahmet*

Samimi ifadelerin kendisini hissettirdiği bu telkinlerdeki kullanılan dilin, zaman zaman tavsiye tarzındaki yumuşak cümlelerden kesin hüküm bildiren emir kiplerine sahip cümlelere evrildiği görülmektedir:

*Bil ki ta‘lîm-i ‘ilm efzaldür
Kişiye kılduğı ‘ibâdetden*

*Nef‘-i ‘âmuñ şevâbı ekşerdür
Nefse râcî‘ olan itâ‘atdan*

Hemen hemen bütün manzum kırk hadis türünde kaleme alınan eserlerde olduğu gibi Muhlisî de seçkide bulunduğu hadislerin kaynaklarına ve ravi zincirlerine yer vermediği gibi bazı hadislerin asli yapıları üzerinde birtakım tasarruflarda bulunmaktan da geri durmamıştır. Bu tasarruflar, hadislerin kısaltılması veya hadislerdeki bazı kelimelerin yerine yakın anlama sahip farklı kelimelerin tercih edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Eser aynı türde nazmedilmiş birçok kırk hadis tercümesinde yer alan ve bazılarının ise başlangıç hadisi olan⁷ *İnneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât* (Ameller niyetlere göredir.) hadis-i şerifinin tercümesiyle başlamaktadır.

Tercümesi yapılan hadislerin tercihinde uzun veya kısa olma hususiyetleri gözetilmemiş her iki şekle de sahip olan hadislerden seçki yapılmıştır: “*Ed-dînü'n-naşîhatün*”, “*Men lem-yerhamü lem-yürham*” ve “*Eş-şitâ'ü rebî'ü'l-mü'min*” gibi kısa hadislerin yanında “*Men eḥabbe li'llâhi ve ebğaze li'llâhi ve a'fâ li'llâhi ve mene'a li'llâhi feḳadi'stekmele'l-îmân*” gibi orta büyüklükte veya “*Mâ min yevmin yüşbihu'l-ibâdü fîhi illâ melekâni yenzilâni feyekülü eḥadühümâ: Allâhümme a'ṭi münfîkan ḫalefen veyekülü'l-âharü Allâhümme a'ṭi mümsiken telefen*” gibi yapıca uzun addedilebilecek hadislerle de yer verilmiştir.

Tercih edilen bu hadisler, şekil bakımından olduğu kadar konu bakımından da farklılık arz etmektedir. Rahmet, borç, cömertlik ve ikram, yetimleri gözetmek, ilim, verilen nimetlerin helalinden harcanması, şfaat, tefekkür, temizlik, rüya, gazaptan sakınma, tövbe ve istiğfar, hayâ, emanet ve ahde vefa, faydasız işlerin terki, iman etme ve ibadet gibi ideal bir Müslümanda olması murat edilen hasletler tercihte bulunulan hadislerde karşımıza çıkan başlıca konulardır.

Muhlisî her ne kadar muhteva itibarıyla birbirine yakın olan hadislerden seçki yapmış olsa da bunların sıralamasında da belli bir tertip hususiyeti gözetmemiştir.

Eserde diğer manzum kırk hadislerde geçen ortak hadisler olmakla birlikte⁸, yirmi civarında hadis ise diğer şairlerin kırk hadis tercümelerinde geçmemektedir.⁹ Muhteva itibarıyla bu durum eseri, diğer manzum kırk hadislerden farklı kılması bakımından dikkatlere şayandır.

3. Çeviri Yazılı Metin

Tercüme-i Ḥadîş-i Erba'în Li-Muḥlisî Merḫûm

Mehâmid-i 'illiyeye-i 'âdiyetü't-tahdîd meḫâmid-i celiyye-i lâzimetü't-te'kîd ol şâni' -i ḳadîm ü ḳadîr ü muḫteri' -i 'adîmü'l-mişlü ve'n-nazîre serdâr u cedîrdür ki zebân-ı serî'ü'l-beyân-ı belâgat-nişâni miftâḫ-ı gencîne-güşâ-yı 'âlem-i ma'ânî vü lisân-ı meni'ü't-tibyân-ı feşâḫat-beyânı kilîd-i ebvâb-ı fezâ'il-i insânî idüp cilve-nümâ-yı

⁷ Nitekim Usûlî, Fevrî, Sirâcî, Sehmî, Fethî ve Seyyid Vehbî gibi şairlerin kırk hadis tercümeleri de bu hadisle başlamaktadır.

⁸ 1, 2, 3, 14, 15, 20 ve 22 numaralı hadisler diğer şairlerin eserlerinde de karşımıza çıkan ortak hadislerden birkaçıdır.

⁹ 8, 9, 18, 24, 29, 32 ve 36. hadisler bu nevidendir.

şâhid-i hel-ete yke min hadîs ü çihre-güşây-ı nev-^çarūs-ı yū^çallimūke min te^çvīli'l-
eḥādīs¹⁰ kılmışdur. Beyt:

mefā^çīlūn mefā^çīlūn fe^çūlūn

1. Zi-maḥlūḳāt insānrā güzīdest
Zebān ez-behr-i temyīz āferīdest
2. Ezū peydā şevēd elfāz-ı rengīn
Hemī bāyed be-ma^çnī zīb ü tezyīn
3. Be-vaşfeş gerçi lāl ü bī-zebānīm
Be-ḥamdeş dā^çimā raḥbu'l-lisānīm

Ve dūrūd-ı ^çamīmū'l-vūrūd ol dūrri-i yetīm-i şadef-i vüçüd ve gevher-i deryā-yı iḥsān u
cūd mesned-nişīn-i maḳām-ı Maḥmūd u seccāde-güzīn-i şadr-ı şefā^çat-i mev^çūd
ḥazretlerinüñ merḳad-i münevverlerine vārid ü meşhed-i mu^çatḥarlarına mütevārid olsun
ki livā-yı *küntü nebiyyen ve Ādeme beyne'l-mā^ç-i ve't-ḥīn¹¹* ve rāyet-i āyet-i *vemā
erselnāke illā raḥmeten li'l-ālemin¹²* āsitān-ı sa^çadet-āşiyānında mendüb u berter ve
südde-i seniyye-i melā^çik-pāsbānında merfū^ç u sāye-güster olmışdur. Beyt:

mefā^çīlūn mefā^çīlūn fe^çūlūn

1. Çerāğ-efrüz-ı çeşm-i ehl-i biniş
Ṭırāz-ı kārğāh-ı āferīniş
2. Reyāḥīn-baḥş-ı bāğ-ı şubḥgāhī
Kilīd-i maḥzen-i genc-i İllāhī
3. Dür-i şāyeste-i deryā-yı sermed
Resül-i Yeşrib ü Baḥā Muḥammed

daḫi āl ü evlād-ı kirām u aşḥāb u aḥfād-ı ^çizāmları üzerlerine olsun ki her biri rivāyāt-ı
eḥādīs-i şerīfede cedd ü cehīd ü esānīd-i āşār-ı münīfede sa^çy-i ekīd idüp iḥyā-yı
merāsīm-i dīn ve ibḳā-yı levāzīm-ı sünen-i seyyidi'l-mürselinde bezl-i mehcūd u şarf-ı
mā-hüve'l-ma^çdūd ve'l-maḥsūd kılmışdur. Beyt:

fe^çilātūn fe^çilātūn fe^çilūn

Oldılar evc-i hevāya encüm
Rażıya'llāhü Te^çālā ^çanhüm

¹⁰ “Sana rüyada gördüklerinin yorumunu öğretecek.” Yusuf Suresi, 6. ayet.

¹¹ “Âdem su ile çamur arasında iken ben peygamberdim.”

¹² “Biz seni, ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik.” Enbiyâ Suresi, 107. ayet.

Ammā ba‘d bu risāle-i şerīfenüñ perdāz-ı varāḡ-nigārı ve bu maḡāle-i münīfenüñ ḡalem-rān-ı sūḡan-güzārı bende-i bī-miḡdār **Muḡliṡı̄**-i ḡāksār bugün ḡūṡe-i ḡam-ḡānemde vü zāviye-i künc-i kāṡānemde dīde-i ‘ibret ile tefahḡuṡ-i aḡvāl-i rüzigār u ḡeṡm-i baṡiret ile tettebbu‘-ı eṡvār-ı dehr-i nā-pāyidāra meṡḡul olup eyyām-ı ‘ömr-i nāzeninüñ mānend-i āb-ı revān güzār u mürürin taṡavvur ve hengām-ı ḡayāt-ı girān-māye vü ṡeminüñ nihāl-i enhār-ı serī‘atū’l-cereyān-ı bī-ḡüde-‘ubürin te‘emmül ü tefekkür ḡılıp te‘essüf-künān u ṡine-zenān bu ebyāt-ı belāḡat-nikāti vird-i zebān idüp oḡurdum ki šı‘r:

fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül

1. Elā ey giriftār-ı bend-i belā
Ki geṡtī be-ḡendīn belā mübtelā
2. ‘Alāyık zi-her cānibet kerde bend
Henüz ān belā-rā ne-kerdī be-bend
3. Be-hicr-i teḡayyüd ta‘ammuk küñī
Ne-ḡāḡı ki kaṡd-ı tefavvuḡ küñī
4. Ne-danī meḡer ḡavl-i el-vaḡtü seyf
Ki herḡiz nenālī be-efsūs u ḡayf
5. Zebānet be-bīḡüdekārī güzeṡt
Dü-ḡeṡm-i baṡiret türā ḡıre geṡt
6. Hemī neṡnevī bāḡ-i ṡabl-ı raḡıl
Ḳi kerdī tedārük berāy-ı ḡālīl
7. Ḳi ḡosbī be-ḡaflet be-dār-ı cihān
Ḳi zāyi‘ küñī naḡd-i ‘ömr-i revān
8. Tü dāñı ki āḡir cihān-ı ḡarāb
Küñed cism-i pāket be-zır-ı türāb
9. Ḳirā dādī ‘ömr-i ‘azīzet be-bād
Negiri meḡer bīm-i ‘uḡbā be-yād
10. Cihān ḡünkü ṡud mezra‘-ı āḡiret
Te‘emmül küñi yād ḡir āḡiret

Pes dil-i derd-mend ü cân-ı za'îf ü müstemend bu neşâyih-i laîfeden behre-mend olup hasbe'l-mikdâr ve'l-imbân ser-levha-i cihân u şahîfe-i zemîn ü zamânda naql-i envâ'-ı âşâr ile nev'-i eşer ü şer'-i ehadîs-i şadâkat-şî'âr ile irtisâm-ı kelâm-ı feşâhat-fercâm-ı hayru'l-beşer kılamak murâd idinüp tettebbu'-ı tavâmîr ü eş'âr u tefak্কud-i esânîd-i ehadîs ü âşâra müdâvemmet ü mülâzemet kırup mü'tâla'a-i ketb-i seniyyeye iştigâl ü mülâhaza-i defâtir-i behiyye ile nâ'ire-i mü'tâla'a aya iltihâb u iştigâl virüp ketb-i ehadîs-i kerîme-i nebevîyyeden ve resâ'il-i âşâr-ı 'azîme-i Muştafaviyyeden 'alâ kâ'ihâ ekremüt-ta'hiyyât u eşrefüt-teslîmâtü beyne'l-enâm-ı müslim ü 'inde'l-efâzîlü'l-eyyâm-ı müfahham ü mükerrem olan şahîheyn-i Müslim ü Buḥârî 'aleyhümâ rahmeti'l-Melikü'l-Bârîden *men neḳale 'annî ilâ men yelḥaḳnî min ümmetî erba'îne hadîşen kütibe fî-zümreti'l-'ulemâ' ve ḥuşîra fî cümleti's-şühedâ*¹³ hadîs-i şerîfi mücibince kırk 'aded hadîs-i şerîf-i belâgat-te'lîf ketb ü şebt olunup me'ânî-i enîkâsın nazm ile taḥrîr ü feḥâvî-i vesîkâsın iki beyt ile taşvîr ü taşîr idüp şâmil-i aḥvâl ü kâfil-i âmâl ya'nî fetih-i maṭlûb u murâd u muḳaddime-i ḥuşûl-i mâ-hüve'l-fu'âd olmaḳ mülâhazasıyla bir fâzıl-ı edîb ü kâmil lebîb-i 'âlem-i Rabbânî taḥrîr-i şamedânîniñ âsitân-ı vâlâ-mekânına ithâf itdüm ki beyt:

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

1. Be-şâh-ı cihân kâzî-i 'askerest
Zi-hem-pâyegân pâyeeş berterest
2. Müsellem be-fazl u hüner der-cihân
Müşâhed ü râ her ḥafî vü nihân
3. Hudâvend-i fazl u kemâl-i yaḳîn
Hudâvend-i 'adl ü Hudâvend-i dîn
4. Vücûdeş şüde câmi'-i devleteyn
Sa'âdet-derû lâzım-ı neş'eteyn
5. Be-şadr-ı efâzıl ki ü şüd muḳîm
Zi-ehl-i fezâ'il hemî reft bîm

Keşşâfû'l-müşkilâtü'd-dîniyye ḥallâlü'l-ma'zulâtü'l-yaḳîniyye vâkıf-ı rümüzü'd-deḳâyıḳ kâşîfû'l-esrârü'l-ḥaḳâyıḳ nâşib-i rü'yetü'l-ilmü ve'l-ḡufrân kâmi'-i âşârü'z-zulmü ve't-ṭuḡyân ferîd-i zamâne bi-fazlihi'l-bâhir şürayḥ-ı evâne bi-'adlihi'z-zâhir ve'z-zâhirü'l-maḥfûf be-şunûf-i 'avâtîfû'l-mülki'l-Mennânü'l-med'ü be-mevlânâ vü seyyidînâ Ḥazret-i 'Abdu'r-raḥmân beyt:

¹³ “Kim benden ümmetime kırk hadis naklederse, o kimse âlimler zümresine yazılır, şehitlerle birlikte haşr olunur.” İmam Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, XXI, 480.

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1. İlähî tâ cihân-râ âb u rengest
Felek-râ devr-i devrân-râ direngest
2. Mükerrerrem kün be-ğadr-i kāmranî
Müşerref kün be- izz-i cāvidānî
3. Hemîşe devleteş pâyende bādâ
Hür-ı ikbâl vey tâbende bādâ

*Ve hāzâ du'â'ün lâ-yüraddü li-ennhū şalāḥun li-eşnâfi'l-beriyye*¹⁴ şâmil erbâb-ı keremden mütevaḳḳı' u me' mül ü aşḥâb-ı şiyemden mütezarrı' u mes' üldür ki bu risâle-i şîrîn-maḳâlenün tahrîr ü taştîrinde ve tezâ' if-i taşvîr ü taḳrîrinde kılllet-i bizâ' at ü keşret-i ğumûm-ı miḥnet vâsıtasıyla vâkı' olan ḥabṭ u ḥaṭalın ve schv ü halelin dâmen-i ' afv ile mestür ve iğmâz-ı ' ayn ile ma' fû ve ma' zür buyurup şüret-i işlâḥından i' râz ve cebr-i kesrinden şüret-i inḳıbâz göstermeyeler ki *el-insânü lâ-yaḥlû 'ani'n-nisyân velâ yu'ri 'ani's-sehvü ve'n-nokşân*¹⁵ muḳaddeme-i müselleme-i erbâb-ı faẓl u ' irfândur. Beyt:

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Umaram ola pesendide-i erbâb-ı ḳabûl
Nazar-ı ' ayn-ı ' inâyetle olursa manzûr
2. Dilerem kâfil-i aḥvâl-i perişânum olup
Olmayam ' â'ide-i luṭf-ı keremden mehcûr

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Ḳâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm: *İnneme'l-a' mälü bi'n-niyyât*^{16,17}

Bu ' amel üzre her kim itse şürü'
Şıdk-ı ḳalb ile eylesün niyyet

Cümle a' mäl niyyet ile olur
Niyyet-i ḥayra sen de ḳıl himmet

¹⁴ “Bu, mahlûkatın türleri için yararlı olduğundan reddedilmeyecek bir duadır.”

¹⁵ “İnsan unutmaktan hâli/uzak değildir (İnsan unuttur), o gaflet ve noksandan da uzak/arınmış değildir.”

¹⁶ Eserdeki hadislerin kaynakları için Şamile adlı programdan istifade edilmiştir.

¹⁷ “Ameller niyetlere göredir.” İbn-i Mâce, Hadis No. 4227, Ebû Davud, Hadis No. 2201.

2. *Ed-dīnū'n-naşīhatūn*¹⁸

Buyurur Hāzret-i Resūl-i Hudā
Şefkat ü rahm ile naşīhate dīn

Eyle Allāh ile Resūli için
Ehl-i dīne hemīşe pend-i güzīn

3. *Men ahdese fī-emrinā hāzā mā leyse minhu fehūve reddūn*¹⁹

Dīn-i İslāmda kılan ehādīs
Sünnet ile kitāb ile kılsun

Emr-i şer' ile olmayan peydā
Fī'l-i merdūddur anı bilsün

4. *İnne li't-tevbeti bāben 'arđu mesīretü seb'ine senetin ve ennehū lā-yugleku hattā taṭlu'a's-şemsü min mağribihā*²⁰

Tevbe kapusunuñ buyurdı Resūl
'Arzı yitmiş yıl imiş ey 'ākil

Toğıcağ ğarbdan güneş begenür
Tevbe kılm olma key şağın ğāfil

5. *Mā men ḥaṭī'etin a'zame 'inda'llāhi ba'de'l-kebā'iri en yemūte'r-racūlü ve 'aleyhi emvālū'n-nāsi deynen fī-'unuḳihī lā-yūcidü kazzā'er*²¹

Bil günāh-ı kebireden şöñra
Ne dūrür Hağ katında ulu günāh

Öle bir kimse virmedin deynin
İre iflās ile eccl nā-gāh

¹⁸ "Din nasihatıdır." Ebū Davud, Hadis No. 4944; Tirmizî, Hadis No. 1926.

¹⁹ "Biri işimizde yeni bir şey ihdas ederse bu reddedilir." Buhārî, Hadis No. 2697, İbn-i Mâce, Hadis No. 14.

²⁰ Allah Teâlâ buyurdu: "Benim bir tövbe kapım vardır onun genişliği yetmiş sene yürünen yol mesafesindedir. O kapıyı güneş batıdan doğuncaya kadar kapatmayacağım." Halid Reşad, *Durusu's-Şeyh Halid Reşad*, C.4, s. 12.

²¹ "Büyük günahlardan sonra, Allah katında, bir kişinin ödenecek karşılık bırakmadan üzerinde borç olduğu hâlde ölmesinden, daha büyük günah yoktur." Ebū İshāk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân an-Tefsiri'l-Kur'ân*, C. 2, s. 289.

6. *El-cāhilü's-saḥiyyü eḥabbü ila'llāhi mine'l-‘ālimi'l-baḥīl*²²

Bil seḥāvet ‘aṭiyyedür Ḥaḳdan
‘İlm ü cehl ile olmaz ey ‘āḳil

Ḥaḳ içinde baḥīl ‘ālemden
Ḥaḳ ḥuzūrında yeg seḥī cāhil

7. *Men eznebe zenben fe‘alime enna’llāhe ḳadi’t-ḫala‘a ‘aleyhi ḡufıra lehū ve-inlem yestaḡfir*²³

Mu‘terif olsa ‘ilmine Ḥaḳkuñ
Ehl-i zenb işledükde zenbi yaḳīn

Ṭaleb-i maḡfiretde eylemese
Yarlıḡarmış Ḥudā o zenbi yaḳīn

8. *Men mesaḫa re’se yetimin a‘ḫāhu’llāhū Te‘ālā bi-küllü şa‘ratinmerrat ‘aleyhā ḫasenāt*²⁴

Her ki bir bī-peder yetimi görüp
Meşḫ idüp başını ide şefḳat

Her ne deñlü ḳıluña degse eli
‘Adedince ḳıla Ḥudā raḫmet

9. *Men ‘āde marīzan fecelese ‘indehū sā‘atin ecra’llāhū ‘ibādeti elfi senetin lā-ya‘şi’llāhe fīhā*²⁵

Her ki bir ḫasteye ‘iyādet idüp
Otura başı üzre bir sā‘at

²² “Cömert olan cahil kişi, cimri olan âlim kişiden daha sevimlidir.” Beyhakî, *Şü‘abü’l-Îmân*, Hadis No. 10353.

²³ “Kim bir günah işlediğinde, Allah’ın onu bildiğini/gördüğünü bilirse, istiğfarda bulunmasa/tövbe etmese bile Allah onu bağışlar.” Taberânî, *Mu‘cemü’l-Evsat*, Hadis No. 4472.

²⁴ “Kim bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç teline karşılık Allah Teâlâ ona sevap verir.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis No. 22284; Taberânî, *Mu‘cemü’l-Kebîr*, Hadis No. 7821.

²⁵ “Kim bir hastayı ziyaret ederse ve yanında bir müddet oturursa, Allah ona, kendisine isyan etmediği/edilmeyen, bin yıl ibadet sevabı verir.” Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Hilyetü’l-Evliyâ’ ve Tabakâtü’l-Asfiyâ’*. C. 8, s. 161.

Aña biñ yıl 'ibâdet itmişçe
Ma' şiyetsüz Hüdâ vire ücret

10. *El-yedü'l-'ulyâ hayrun mine'l-yedi's-süflâ*²⁶

Şükri ni kı l Hüdâ-yı bî-çünüñ
Ki seni eyledi ğanı Allâh

Yed-i 'ulyâ hayırlı süflâdan
Buyurur Hâzret-i Resûl-i İlâh

11. *Fazlu'l-'ilmi efzâlü mine'l-'ibâdet*²⁷

Bil ki ta' lîm-i 'ilm efzâldür
Kişiye kılduğı 'ibâdetden

Nef'-i 'âmuñ şevâbı ekşerdür
Nefse râci' olan iğâ' atdan

12. *İnna'llâhe Te'âlâ yestaħyî izâ refe'a'l-'abdü ileyhi yedeyhi en-yerüddehümâ şıfran ħâ'ibeteyn*²⁸

Hâķ Te'âlâ ħayâ ider andan
Ķaldırıp el ħulı tazarru' ide

Eylemez redd iki du' â elini
Şıdķ ile her ne kim tevaķķu' ide

13. *İnna'llâhe Te'âlâ izâ en'ame 'alâ 'abdihi eħabbe en yerâ eşere ni' metihi 'aleyhi*²⁹

Hâzret-i Hâķ cihânda bir ħulna
Virse luğf ile devlet ü ni' met

Eşer-i ni' metini ol ħulda
Dâ'imâ görmegi sever ğâyet

²⁶ "Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır." Buhârî, Hadis No. 1427.

²⁷ "İlmin fazileti, ibadetin faziletinden üstündür." Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, Hadis No. 10969.

²⁸ "Muhakkak ki Allah Teâlâ kulu kendisine el açtığında, onun elini boş çevirmekten hayâ eder." Buhârî, Hadis No. 3556.

²⁹ "Muhakkak ki Allah Teâlâ kuluna verdiği nimetin eserini onun üzerinde görmeyi sever." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis No. 15892; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, Hadis No. 281.

14. *Men lem-yerhamü lem-yürham*³⁰

Halk içinde ‘azîz olam dir iseñ
Eyle qadrince herkese hürmet

Ki dimişdür Muhammed-i ‘Arabî
Bulmadı rahmet itmeyen rahmet

15. *Leyse’l-ğınā ‘an-keşreti’l-‘arazi inneme’l-ğınā ‘ani’n-nefs*³¹

Keşret-i māl ile ğanî olana
Dime sen h̄’āce gözle encāmın

Çünkü nefsinde yok ğınāsı anuñ
Añma Qārūn olursa da nāmın

16. *İzā etāküm kerīmun fe-ekrimūhu*³²

Size ehl-i kerem kaçan gelse
Aña ikrām ile idüñ ‘izzet

Hâtem oğlı ‘Adiye Peyğamber
Yaşduğın qodı eyledi hürmet

17. *El-mü’minü ‘azîzün kerīmün ve’l-fācirü habiṣün le’imün*³³

Ehl-i imān olur ‘azîz ü kerīm
Fācir olan olur habiṣ ü le’im

Ehl-i imāndan olmağa sa’y it
Zātuñı eyle mazhar-ı tekrīm

³⁰ “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis No. 19164; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, Hadis No. 3721.

³¹ “Gerçek zenginlik, mal ve servet çokluğunda değildir. Gerçek zenginlik, gönül zenginliğidir.” İbn-i Mâce, Hadis No. 4137; Buhârî, Hadis No. 2373.

³² “Size [bir kavmin] şerefli geldiğinde ona ikram edin.” İbn-i Mâce, Hadis No. 3712; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, Hadis No. 5582.

³³ “Mümin, şerefli ve kerimdir. Fasık ise pis ve alçaktır.” Ebû Davud, Hadis No. 4790; Buhârî, Hadis No. 1964.

18. Eş-şitâ 'ü rebî'ü'l-mü'min³⁴

Didi maḥbûb-ı Haḫ Resûl-i kerîm
Mü'minüñ oldı çün rebî'î şitâ

Gündüzi şavm için olur âsân
Gicesi çok kıyâma kıldı vefâ

19. Şefâ'atî li-ehli'l-kebâ'iri min ümmeti³⁵

Buyurur dâ'im ol ṭabîb kılup
Ḥaste ümmet cerâ'imîne şifâ

Ümmetümden kebâ'ir işleyene
Eyledüm baḫ şefâ'atümle devâ

20. Lâ yü'minü eḫadüküm ḫattâ yuḫibbe li-ehîhi mâ yuḫibbu li-nefsihî³⁶

Mü'min olmaz kemâl ile ol kim
Sevmeye nefsi gibi ḫardaşın

Kendi nefesine her ne kim şansa
Müşterek ide anda yoldaşın

21. Tefekkürü şâ'atin ḫayrun min 'ibâdeti senetin³⁷

'Ârifüñ dilde fikri bir sâ'at
Yeg dürür bir sene 'ibâdetden

Ḥalıkuñ ḫudretin tefekkür kııl
Anı terciḫ kııl o ṭâ'atdan

22. Düm 'ale't-ṭahâreti yuversa' aleyke'r-rızku³⁸

Dâ'im eyle ṭahâreti 'âdet
Tâ ki rızk-ı ḫelâlüñ ola ziyâd

³⁴ “Kış, müminin baharıdır.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis No. 11716.

³⁵ “Şefaetim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.” Ebû Davud, Hadis No. 4739; Buhârî, Hadis No. 2435.

³⁶ “Sizden biri kendi nefsi için sevdiğini, mümin kardeşi için de sevmedikçe hakiki mümin olmaz.” Ebû Davud, Hadis No. 4739; İbn-i Mâce, Hadis No. 66.

³⁷ “Bir saat tefekkür bir yıllık ibadetten daha hayırlıdır.” Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 310.

³⁸ “Temizliğe devam et ki rızkın artsın.” Alauddîn Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, Hadis No. 44147.

Ma'şiyet bil necâset oldu yaqîn
Tâ'at ile şalâha ol mu' tād

23. Aşdaqu'l-menāmāti mā ru 'iye fi's-seheri³⁹

Vākı' a kim görülse vaqt-i seher
Eyleme şıdıkına nizā' u cedel

Vaqt-i şubhı oldu kâşif-i esrār
Ya'ni meşhūd rāz-ı 'ilm-i ezel

24. İnnā'llāhe haleka Ādeme 'alā şüretih⁴⁰

Hak Te'ālā kemāl-i luftından
Zātına mazhar itdi insānı

Ādemī şüretinde halk itmek
Cāmi'-i küll demek dūrür anı

25. İnne li-rabbiküm fı'eyyāmi dehrüküm nefehātün min vechi ve elā feta'arrazū lehā⁴¹

Nefha-i rahmet-i Hudā her dem
Gelür eyyām-ı dehrde mütevāl

Qıl teveccüh tazaru' eyle hemān
'Arz ide tā cemāl-i celle Celāl

26. E'üzü bi'llāhi min ğazabi'l-ħalīm⁴²

Ġazabından ħalīmün ey ğāfil
Dā'imā eyle ħavf ile ħaşyet

İsti'āze ider Resül-i Hudā
Bu ğazabdan şaşın şaşın ğāyet

³⁹ "Rüyaların en doğrusu seher vakti görülmendir." İsmâil Hakkı b. Mustafa el-İstanbuli el-Halveti, *Rûhu'l-Beyân*, C. 4, s. 321.

⁴⁰ "Muhakkak ki Allah, Ādem'i kendi suretinde yarattı." Buhârî, Hadis No. 6227.

⁴¹ "Hiç şüphesiz ki Rabbinizin dehrin günlerinde nefhaları vardır. (Dikkat edin ve size de isabet etsin diye) o nefhalara karşı durun." Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 6243.

⁴² "Yumuşak huylu olanın gazabından Allah'a sığınırım." Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 166.

27. *İzā lem-testaṭi' [testahyi] fe'sna' mā-ši'te⁴³*

Eylemezseñ hayā umūruñda
Her ne isterseñ eyle kı̇l iḳdām

Līk şerm ü hayā bulunmayıcaḳ
Sünnet olmaz 'alā'im-i İslām

28. *Mā min yevmin yüşbiḩu'l-'ibādü fihî illā melekāni yenzilāni feyeḳülü eḩadühümā: Allāhümme a'ti münfiḳan ḩalefen veyeḳülü'l-āḩarü Allāhümme a'ti mümsiken telefer⁴⁴*

Her seḩer vaḳti olsa iki melek
Dirler el aḩuban du'āya hemān

Mu'ti mālühü dir İlāh'ḩalef
Mümsike vir telefle naḳş u ziyān

29. *İnne li'llāhi mi'ete raḩmetin enzele minhā raḩmeten vāhideten beyne'l-cinni ve'l-insi ve'l-behā'imi ve'l-hevāmmi febihā yete'āṭafüne ve bihā yeterāḩamüne vebihā ta'tifü'l-vaḩşu 'alā veledihā ve eḩḩara tis'atün ve tis'ine raḩmeten yerḩamü bihā 'ibādehü yevme'l-ḩiyāmet⁴⁵*

ḩaḳ Te'alānuñ oldu raḩmeti yüz
Birisin ḩıldı kā'nāta vefā

ḩaldı ṭoḩsan ṭoḩuzı āḩirete
İrişür ḩullarına rüz-ı cezā

30. *ḩāle'n-nebiyyü: 'Ademe la'netu'llāhi 'ani'l-müneffirin şelāser⁴⁶*

ḩazret-i Muştafā ḩabīb-i ḩudā
ḩıldı üç def' a la'net aña kim ol

⁴³ “Utanmadıktan sonra dilediğini yap.” Buhârî, Hadis No. 3483; İbn-i Mâce, Hadis No. 4183.

⁴⁴ “Her günün sabahında iki melek iner. Biri, ‘Ya Rabbi, infak edene karşılığımı ver!’, diğeri de ‘Cimrilik edenin malını telef et!’ diye dua eder.” Buhârî, Hadis No. 1442; Müslim, Hadis No. 57.

⁴⁵ “Allah Teâlâ’nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur.” Müslim, Hadis No. 19.

⁴⁶ “Hz. Peygamber, üç defa ‘Allah, (dinden) nefret ettirenlere lanet etsin’ buyurdu.” Ebü'l-Hasan İbn Arrâk, *Tenzihu’ş-Şeria*, Hadis No. 103.

Ehl-i ‘ișyāna dimeye Hakkūñ
Ni‘ meti bī-behā vü raḥmeti bol

31. *Min ḥüsnî İslāme’l-mer’i terkühü mālāya‘nîhî*⁴⁷

Ḥasen İslāmdan olupdur bu‘ z
Şol mühim olmayanı söylememek

Ehl-i İslām olana lāzımdur
Lāzım olmayan işi eylememek

32. *Mā min ‘abdin kāle lā-ilāhe illa’llāh şümme mâte daḥale’l-cennete ve enzenā ve en seraka*⁴⁸

Her ki dir lā-ilāhe illa’llāh
Cānı bu kavlı ile ider teslīm

Sırr-ı kīle ziyāde itdiyse
Dir girür cennete Resül-i Kerīm

33. *Lā-īmāne limen lā-emānete lehū velā dīne limen lā-‘ahde lehū*⁴⁹

Mü’min irmez kemāl īmāna
Tā emānetde olmayınca emīn

Dīn-i İslāmda kuşūrı olur
‘Ahdine olmasa vefāsı hemīn

34. *Men eḥabbe li’llāhi ve ebḡaze li’llāhi ve a‘tā li’llāhi ve mene‘a li’llāhi feḳadi’stekmele’l-īmān*⁵⁰

Ḥubb u bu‘ z ile men‘ ü i‘ t̄āyı
Her kim itse Ḥudā için ey cān

⁴⁷ “Müslümanın faydasız işleri terk etmesi, İslâmiyet’ine ait güzelliklerindedir.” Buhârî, Hadis No. 2317; İbn-i Mâce, Hadis No. 3976.

⁴⁸ “Eğer bir kul ‘Lâ ilâhe illallah’ der, sonra bu söz üzere ölürse; zina etse ve hırsızlık yapsa bile cennete girer.” Buhârî, Hadis No. 5827; Müslim, Hadis No. 154.

⁴⁹ “Emanete sahip çıkmayanın imanı yoktur. Ahde vefa etmeyenin dini yoktur.” Taberânî, *Mu‘cemü’l-Evsat*, Hadis No. 2606.

⁵⁰ “Kim Allah için sever, Allah için buğz eder; Allah için verir ve Allah için vermezse imanını kemâle erdirmiştir.” Ebû Davud, Hadis No. 4681; Taberânî, *Mu‘cemü’l-Evsat*, Hadis No. 7613.

Haq huzürında ol durur taḥkīk
Bāreka'llāh kemāl ile imān

35. *Innehū leyügānū 'alā ḳalbī ve innī le-estağfiru'llāhe fī-küllü yevmin mi'ete merratir*⁵¹

Buyurur Hāzret-i Resūla'llāh
Beşeriyet hiçābı gelse baña

İderin günde yüz kez istiğfar
Ref'ide ol hiçābı tā ki Hudā

36. *Haşletāni lā-teküne fī münāfiḳin ḥüsnü semtin ve fiḳhun fi'd-dīn*⁵²

Hüsn-i semt ile fiḳh-ı dīn olmaz
Bil münāfiḳda ey şeh-i 'ālī

Her ki Haq yolu semtini tıtmaz
'İlm-i dīn ile n'ola ḥālī

37. *El-mü'minū heyyinūn leyyinūr*⁵³

Mü'min oldur k'ola refīḳ ü şefīḳ
Ya'ni gāyet mülāyim ü eshel

Böyle ḥulḳ ile girmez ol nāra
Cennete koyar anı iş bu 'amel

38. *Men te'alleme'l-Ḳur'āne evbāben mine'l-'ilmi kāne efzālū min seb'ine ğazveten fī-seb'ili'llāh*⁵⁴

Her ki ta'lim iderse Ḳur'ānı
'İlm-i nāfi'le ṭālibe her gāh

⁵¹ "Bazen kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfar ediyorum." Ebu Davud, Hadis No. 1515; Müslim, Hadis No. 41.

⁵² "İki özellik bir münafıkta bir araya gelmez: Ahlak güzelliği ve dini konularda bilgi sahipliği." Buhārī, Hadis No. 2684; Taberānī, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 8010.

⁵³ "Mümin, yumuşak huylu ve kolaylaştırandır." Beyhakī, *Şü'abü'l-İmān*, Hadis No. 7777.

⁵⁴ "Kur'an'ı veya ilimden bir konuyu öğretmek Allah yolunda yetmiş gazve yapmaktan daha faziletlidir." Alauddīn Ali el-Muttakī, *Kenzü'l-Ummāl*, Hadis No. 28615.

Ola fazlı ziyâde yetmiş kez
Ġazve itmişçe fî-sebîli'llâh

39. *Ütlübu'l-ḥayra 'inde ḥisânü'l-vücûh*⁵⁵

Her neye tâlib olsañ ey mü'min
Ḥüsn ü ḥulķı olandan ol tâlib

Ḥande-rû güşâde ebrûda
Luḫf u iḥsân u ḥayr olur ġâlib

40. *Men keşüurat şalâtuhü bi'l-leyli ḥasune vechuhü bi'n-nehâr*⁵⁶

Gice içre namâzı çok kılanuñ
Gündüzün vechi gün gibi tâbân

Giceler keşret-i 'ibâdetdür
Bâ' iş-i 'afv u mücib-i ġufrân

Temme'l-kitâb u Rabbenâ'l-Maḥmûd veleḥü'l-melik ve'l-'aliyyü ve'l-cüd.

Sonuç

Erbaûn hadîs ve çihil hadîs olarak adlandırılan kırk hadisler, klasik Türk edebiyatında birçok şairin tercih ettiği dinî muhtevalı nazım türleri arasında yer alır. Bu türü tercih edenlerden biri de hayatı hakkında şimdilik elimizde herhangi bir bilginin bulunmadığı Muhlisî mahlaslı bir şairdir. Müellif, bu çalışmanın da konusunu teşkil eden kırk hadis tercümesinde mahlası dışında hayatı hakkında çıkarımlarda bulunulmasına imkân sağlayacak herhangi bir ipucuna yer vermemiştir. Tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda aynı mahlası kullandığı belirtilen yedi şair hakkında bilgiler yer alsa da verilen bu bilgilerde bu şairlerin kırk hadis yazdıklarına yönelik herhangi bir ibarenin bulunmaması üzerinde çalıştığımız eserin Muhlisî mahlaslı bu şairlere ait olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

Muhlisî'nin *Kırk Hadis Tercümesi*'nin şimdilik eldeki tek nüshası, "Tercüme-i Hadîs-i Erba'in Li-Muhlisî Merhûm" başlığıyla Berlin Devlet Kütüphanesinde "Hs Or 869" numaralı mecmuanın 4b-7b varakları arasında kayıtlıdır. Mensur-manzum

⁵⁵ "Hayrı, yüzü güzel olanlarda arayınız." Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 6117; Beyhakî, *Şü'abü'l-İmân*, Hadis No. 3263.

⁵⁶ "Kim gece çok namaz kılsa, gündüz onun yüzü güzel olur." İbn-i Mâce, Hadis No. 1333.

karışık bir mukaddime ile başlayan bu eserde, kırk adet hadisın ikişer beyitle nazmen Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bütün beyitlerde Remel bahrinin *fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbı tercih edilmiştir. Şair hem aruzu hem de ahenk unsurlarından olan kafiye ve redifi, kıtalar üzerinde başarıyla tatbik etmiştir.

Yer yer secili söyleyişler ile son derece ağır bir dil ve sanatkârane bir üslubun hâkim olduğu mukaddime ve kırk adet hadisın nazmen Türkçe tercümesini teşkil eden ana bölümden müteşekkil olan eserde, kırk adet hadisın ikişer beyitlik kıt'alar hâlinde tercümeleri yapılmıştır. Öğreticiliğin ön planda tutulduğu bu beyitlerde, kâmil bir müminin sahip olması gereken belli başlı vasıfların zikredildiği hadislerin tercümesi yoluna gidilmiştir. Tercümesi yapılan hadislerin kaynaklarına ve ravi zincirlerine yer verilmediği gibi bazı hadislerin aslı yapıları üzerinde de birtakım tasarruflarda bulunulduğu görülmektedir.

Muhlisi'nin *Kırk Hadis Tercümesi* hadislerin seçimi ve bunların beyitler hâlinde tercüme edilmesi, aruzun kısa kalıplarından biriyle nazmedilmesi, sade bir dile sahip olması ve hadislerin tanziminde belli bir tertip düzeninden uzak olması gibi özellikleriyle aynı türde kaleme alınan birçok eserle benzer özelliklere sahiptir. Ancak mensur-manzum karışık bir mukaddimeye sahip olması, diğer eserlerde yer almayan yirmi civarında farklı hadisi ihtiva etmesi ve birçok kırk hadiste karşımıza çıkan hatime bölümünden mahrum oluşu gibi özellikleriyle de aynı türdeki eserlerden farklılık arz etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmayla klasik Türk edebiyatı geleneği dâhilinde telif edilen ve dinî muhtevalı türler arasında yer alan kırk hadis tercümelerinden biri olan Muhlisi'nin *Kırk Hadis Tercümesi* gün yüzüne çıkarılmıştır. Böylece kırk hadis literatürüne yeni bir eser daha eklenmiş ve bu türde kaleme alınmış olan eserlerin sahip olduğu şekil ve muhteva özelliklerinin tespitine yönelik yapılacak olan değerlendirmelere yeni zeminler ve imkânların sağlanmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer (2011). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Avcı, İsmail (2007). *Hazîni'nin Manzum Şerh-i Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi SBE.
- Doğan Averbek, Güler (2020). Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 24, 1-40.
- Kandemir, M. Yaşar (2002). Kırk Hadis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/467-70. Ankara: TDV Yayınları.
- Karahan, Abdülkadir (1954). *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Karahan, Abdülkadir (2002). Kırk Hadis (Türk Edebiyatı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/470-73. Ankara: TDV Yayınları.
- Köksal, Mehmet Fatih (2007). Yenipazarlı Vâli'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu Armağanı*, 237-251.
- Mecmû'a*. Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. Or. 869.
- Özcan, Nurgül (2010). *Kırk Hadis*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- Özcan, Nurgül (2012). Hacı Bektaş Veli'nin Hadis-i Erbaîn Adlı Eseri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 64, 85-92.
- Poyraz, Yakup (2014). Manastırlı Hasan Bin Ali'nin Ehâdis-i Erbaîn Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14 (2), 109-135.
- Sevgi, Ahmet (1999). Molla Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Manzum Tercümeleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6, 1-145.
- Söylemez, İdris (2017). *Türk İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- Yıldırım, Selahattin (2011). Osmanlı Muhaddislerinin Eserleri ve Bunlar Arasında Kırk Hadis Çalışmalarının Yeri. *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Dârü'l-Hadisler Sempozyumu*. Çankırı. 139-152.
- Yıldız, Fahrettin (2013). İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11 (21), 407-455.
- Yılmaz, Ali (2012). *Türk İslâm Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.